

Derleyen TANIL BORA • 40 Yıl 12 Eylül

İletişim Yayınları 2924 • Birikim Kitapları 34

ISBN-13: 978-975-05-2953-5

© 2020 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2020, İstanbul

EDITÖR Taml Bora

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Derleyen
TANIL BORA
40 Yıl
12 Eylül

İÇİNDEKİLER

Sunuş

TANIL BORA 7

Bir 12 Eylül Yazısının İlk Cümlesi ya da Kuşaklar, Sesizlikler, Kederler

GÖZE ORHON 15

Bir “Rejim Biçimi” Olarak Mediokrasi/Vasatilik

MURAT BELGE 37

O Gün Toplumun Başına Gerçekten Ne Geldi?

NILGÜN TOKER 61

Milattan Önce

ÜMIT KIVANÇ 71

Eğri Gülümseme

GAYE BORALIOĞLU 89

12 Eylül Heyulası

ÖMER LAÇINER 101

Yenilginin Zaman Dışı Tarihi

MERİH CEMAL TAYMAZ 109

Gerçekten 40 Yıl Oldu mu?

GÜLTAN KIŞANAK..... 121

Kırk Yıldır Bu Model İşliyor

FETHİYE ÇETİN..... 145

“Alabildiğine Öznel”

Bir Geçmiş Yolculuğu Denemesi

KUMRU BAŞER..... 167

12 Eylül Bize Ne Yaptı?

ERCAN KESAL..... 189

Doğduğun Yer Gençliğindir

TOLGA ARVAS..... 209

YAZARLAR..... 229

Sunuş

TANIL BORA

11 Eylül 2001’de New York’taki ikiz kulelere yapılan korkunç saldırıdan bir yıl sonra, bir gazeteci arkadaşım, “11 Eylül’de neredeydiniz, nasıl öğrendiniz, ne düşündünüz, ne hissettiniz?” diye bir soruşturma yapıyordu. Cevapladım, anlattım. Arkadaşım aradı, “Sen 12 Eylül’ü yazmışsın,” dedi, “ben 11 Eylül’ü sormuştum!”

11 Eylül’ü 12 Eylül anlamışım.

11 Eylül gibi, hâlâ gündemi işgal etmekte, hükmünü sürmekte olan olağanüstü bir global hadise bile, 12 Eylül’ün önüne geçememiş.

12 Eylül’ün “hiç akıldan çıkmadığını” gösteren bir zihin kazası. Sadece doğrudan gadrine uğrayanlar da değil, yaşı 12 Eylül’e değmiş kimsenin aklından 12 Eylül’ün çıkacağını sanmıyorum.

Çünkü, 12 Eylül de hâlâ hükmünü sürüyor.

Üzerinden 40 yıl aktı ama tortusu kaldı. Tortunun kalıcısı vardır; bu, kalıcı olmuş bir tortu. Her şeye sivaşıyor. Suyumuz bulanık.

Onun için, elinizdeki derlemenin adı 40. Yılında 12 Eylül değil de, *40 Yıl 12 Eylül*.

*

Kalıcılığından, devam ettiğinden söz ediyoruz ama herkes için o kadar aşikâr olmayabilir.

Çünkü üzerinden çok geçti. Üzerinden kırk yıl geçti. Çok uzun bir zaman. Kırk, çokları simgeleyen bir rakamdır. Uzun zamanları, çok şeyleri...

O kadar zamanda, 12 Eylül'ü kulaktan dolma bile bilmeyen kuşaklar yetişti. Türkiye'nin başından başka çeşit darbeler geçti. Başka belâlar geldi. 12 Eylül'le hesaplaşma talebini sahiplenmiş, kendini onu unutturmamaya adanmış, bunun için yılmadan mücadele etmiş olanların bile birçoğunun takati kesildi. Hesaplaşamamanın, dahası çeyrek ve yalandan hesaplaşmaların getirdiği hayal kırıklığının da yorgunluğuyla.

Onun için, bir unutturmama gayretine ihtiyaç var. Belki bunun bir yolu da, 12 Eylül'ü unutmayanların, 12 Eylül'e değmemiş olanlara, onu bilmeyenlere ya da bir idamlar-işkenceler-yargısız infazlar-hapisler istatistiği (iki haneli, üç haneli, dört haneli, beş haneli rakamlarıyla, korkunç bir istatistik) ve hak ve ücret kayıpları istatistiği olarak bilenlere, neden, nasıl, niçin unutmadıklarını, neyi unutmadıklarını anlatmaları lâzım.

Elinizdeki kitapta, 12 Eylül'ü niçin, 12 Eylül'de neyi unutmadığını anlatan yazılar var.

*

12 Eylül'ün ardından başka beter zamanlar geldi, demiştik. 12 Eylül'ün açtığı yolları genişleten, onun usullerini rafine eden, ayrıca 12 Eylül'ün "aşılacağı", geride bırakılacağı ümidini boşa çıkarmasıyla yıldırıcı ve katlamalı etki yaratan

dönemler.... “Üstüne koymak,” deniyor ya – istibdat, üstüne koya koya geliştii.¹

Unutulması, biraz da ondan. Ama Őu da var ki, beteri tarif etmek için sarf edilen sözler: “12 Eylül’den daha ağır”, “12 Eylül’de bile bu kadarını yapmadılar”, “12 Eylül hukukunu arar olduk” oluyor. Başlı başına, 12 Eylül’ün bir “çita” koyduğunu gösteren, onun *miladî* niteliğini fark ettiren kalıplar... 12 Eylül, beteriyle katlansa da, o beterin kapısını açmıştır, bir dönüm noktasıdır, o bakımdan miladîdir.

Kitaptaki yazılar, –Ümit Kıvanç’ın yazısının başlığı da bu–, 12 Eylül’ün miladî niteliğini hatırlatıyor.

*

12 Eylül demek, 12 Eylül öncesi demektir, aynı zamanda. 12 Eylül darbe rejimi, 12 Eylül öncesini unutturmaya, o dönemin toplumsal ve siyasî deneyimini silmeye dönük bir harekâttı. 12 Eylül öncesi: yani “dar anlamda”, şiddetli (hem radikal, hem şiddet içeren anlamında) siyasî hareketliliği ile 1974-1980 arası dönem; “geniş anlamda” 1961 Anayasası’nın hüküm sürdüğü, 1961-1980 arası 2. Cumhuriyet dönemi.²

12 Eylül rejimi, 12 Eylül öncesini, –özellikle “dar anlamıyla”,– cinayetlerle, katliamlarla, siyasî istikrarsızlıkla, özetle “anarşi” ve “terör”le özdeşleştirdi. “12 Eylül öncesine dönmek istemek”, aşağı yukarı 1980’lerin sonlarına dek, “anarşi ve terör”le özdeş bir gaflet ve dalâletin alâmeti olarak di-

1 26 Kasım 2014’te *Birikim Haftalık*’ta, 12 Eylül, 1990’lar ve günümüz mukayeselerine değinmiştim: <https://www.birikimdergisi.com/haftalik/1291/hangisinen-beterdi>

2 “2. Cumhuriyetçilik”, 1990’lardan itibaren siyasî rejimi liberal açıdan, sol-sosyalist açıdan ve gayrı Türk kimliklerin tanınması talebiyle sorgulayanlara ulusalcı refleksi takılan jenerik addı. 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra ise 2. Cumhuriyet terimi, özellikle CHP’ye yakın siyasetçi ve anayasacılarca, yeni anayasa ile açılacak dönemi tanımlamak üzere kullanılmıştı. Daha sonra kullanımdan düşse de, “teknik olarak” isabetli bir tanım olduğu kanısındayım.

le (devlet ve muktedirler diline) dolanmıştı. “Anarşi” öcüsünün ‘80’lerde vadesi doldu, onunla eş anlamlı gibi kullanılan “terör” daha da feci bir öcü olarak kurumlaştı. “Terör” lâfının ağızları mühürlemesinde de, 12 Eylül’ün miladî bir etkisi oldu. “Terör” ithamı, gitgide “makul şüphe” hudutlarından taşır yayılarak, kapsama alanı genişleyerek, veto hükmü kazandı. “Terörist!” diye parmak sallayınca, akan sular durur, konu kapanır, sesler kesilir oldu. Kumru Başer, vicdanları kilitleyen bu büyük kapatmanın anahtar şakırtısını, 12 Eylül öncesine uzanan evveliyatına da değinerek anlatıyor.

12 Eylül öncesi siyasî ve toplumsal hareketliliği topyekûn “anarşi ve terör” karanlığıyla resmeden 12 Eylül, bizzat siyasî ve toplumsal hareketliliği tehlike olarak kodladı. O top-tancılık, 12 Eylül öncesi siyasî şiddetin sebeplerini, faillerini, dinamiklerini gerçekten anlamayı, bilmeyi de, onları sorgulayarak hesaplaşmayı, tartışmayı da imkânsızlaştırdı. Biz-zat o faillerin, aktörlerin –Merih Cemal Taymaz’ın yazısında cesaret ettiği gibi– kendi muhasebelerini yapmasını da zorlaştırdı.

Daha geniş perspektiften bakarsak, 12 Eylül öncesinin siyasî öznelerinin 12 Eylül’ü kolaylaştıran, hazırlayan zaafıyla yüzleşmeyi, dahası sadece Türkiye’de değil bütün dünyadaki “büyük gerilemeyle” yüzleşmeyi de zorlaştırdı, en azından geciktirdi. Ömer Laçiner’in 12 Eylül’ü değerlendirirken devamlılık-kopuş diyalektiğinde kopuşu devamlılık aleyhine abartmaya karşı uyarın yazısını, bu bağlamda düşünmeli.

12 Eylül, 12 Eylül öncesinin hafızasını, 12 Eylül öncesiyle aramızdaki devamlılığı, adeta donup kalmış bir arafa çevirdi. Geçmek bilmeyen bir araf. Göze Orhon’un –bu kitabın 12 Eylül öncesini akıl baliğ olarak yaşamamış tek yazarı!– yazısında rakik bir içgörüyle anlattığı bu araf hali, derle-medeki yazıların birçoğunun derdi, gamı, kasavetidir.

Levent Cantek, 1945-1950 arasında Türkiye'nin "buluğ çağı" olarak tanımlamıştı.³ Tek partili dönemden çıkar, usul usul dünyaya açılırken, "tutkularla endişelerin birlikte boy attığı bir 'uyanış' dönemi..." Hormonal sistemin yeni aktif hale geldiği erken ergenlik dönemi, diyelim isterseniz biz o döneme.

12 Eylül öncesi denem, 1974-1980 (veya geniş kapsamıyla 1961-1980) dönemini ise, Türkiye toplumunun geç ergenlik dönemi sayabiliriz. 17-19 yaşlardan bildiğimiz dönem: rüştünü kazanma, mümeyyiz olma, fiil ehliyetini kazanma merhalesi. Teşbihteki hukuk terimlerini açarsak; mümeyyiz olmak, doğruyu yanlış ayırt edebilmektir, fiil ehliyetini kazanmak da, kendi fiilleriyle hak edinebilmek ve borç altına girebilmek. Evet, Türkiye'de işçiler, gençler, köylüler, gece-kondulular, kadınlar, Kürtler, umumiyetle "kimsesi olmayanlar", *kendi fiilleriyle hak edinebilmek* için harekete geçmişler, kendi fiilleriyle hak edinebilmenin mücadelesine girişmişlerdi. Bu girişimleriyle, borç altına girmişlerdi – yani olası hatalarının yanlışlarının sorumluluğunu alarak canlarıyla hayatlarıyla risk üstlenmişlerdi.

12 Eylül darbesinin yaptığı, cezalandırmak değildi. 12 Eylül, insanların mümeyyiz failer olarak kendi fiilleriyle hak edinebilme ehliyetlerini inkâr eden, yani toplumun rüştünü tanımayan bir rejim ihdas etti. Onun için, *toplum olma* istidadının yitiminden söz ediyoruz. Nilgün Toker'in yazısındaki tanımıyla *toplum olma kapasitesinin* yitiminden.

12 Eylül zulmünün bu istidadı ezmeye kastettiğini, yine kitaptaki çoğu yazıyı kat eden bir dikiş izi olarak görebilirsiniz.

3 Levent Cantek, *Türkiye'nin Buluğ Çağı*, İletişim Yayınları, 2019 (3. baskı).

*

12 Eylül'ün toplum olma istidadını bastırmakla, bir bakıma toplumu ezdiğini söyleyebiliriz; fakat açık ki bazılarını daha fazla ezdi – sistematik olarak ve özellikle hedef alarak, özel bir şiddet ve celâlle ezdi. “Bir soldan bir sağdan astık”ın tevil edemeyeceği bir hakikat, bu. Toplum olma istidadı dediğim kuvveyi fiile çıkarmak isteyenlerdi, asıl hedef. Hak talebiyle seferber olanlar, eşitlik ve özgürlük aşkıyla toplumsal değişim talep edenler, “başka türlü bir şey” isteyenler... Gaye Borahioğlu'nun, Ercan Kesal'ın yazılarında hüznle hatırlananlar.

Fethiye Çetin, 12 Eylül'ün “kırk yıldır işleyen” modeline işaret ediyor. O devamlılığın en açık, en kesintisiz haliyle Gültan Kışanak'ın hikâyesinde yüzümüze çarpması, bir şey anlatmıyor mu?

Elinizdeki derlemede, 12 Eylül'ün asıl muhatap aldığı “şeylerin” heyûlası dolaşıyor.

*

Murat Belge, –buradaki yazısında da tekrarlıyor–, 12 Eylül'ün 12. yıldönümünde, kahvehanede “sallandıracaksın” diye atıp tutan adamın (sadece idamda çözüm görmek değildi kastettiği, adam “karılar...”, “ben olsam ekonomiyi...” diye birtakım hikmetler de yumurtluyor olabilirdi) kendini rahatlıkla onunla özdeşleştirebilmesinin, Kenan Evren'e meşruiyet hatta popülarite kazandırdığını yazmıştı.⁴ Evren, *sıradanlığın karizmasını* temsil ediyordu. Bildiğimiz, alıştığımız dışındakine kapalılığı, “biz” dışındakıyla ilgilenmemeyi ve onunla temastan kaçınmayı, değişik her şeyi “sivrilik, çıkıntılık” saymayı, soru sormamayı, meraksızlığı, hay-

4 Murat Belge, *12 Yıl Sonra 12 Eylül*, Birikim Yayınları, İstanbul 2000 (4. baskı), s. 39.

retsizliği büyük bir özgüvenle, hatta saldırganca teşhirin karizması. Picasso'nun tablosunu "ne var ki bunda, ben de yaparım!" diye küçümseyişi, burada nasıl bir incelik olabilir diye durup düşünme zahmetini küçümsüyor, öyle zahmetlerden kurtulmaya çağırıyordu. 12 Eylül, sıradanlığı Türkiye'nin *ethos*'una, yani huyuna suyuna, meşrebine, töresine işledi. Tolga Arvas'ın yazısı, 12 Eylül günlerinin gri eğlencelerini, kasvetli magazinini, o sıradanlık *ethos*'unun bünyeye sızmaya başladığı anların tasviridir. Tahribatın hiç önemsiz olmayan bir yanı.

*

12 Eylül'le hesaplaşmanın, bu ülkenin son asrının yüzleşilmemiş başka travmalarıyla da yüzleşmenin anahtarı olabileceğine inanıyorum. Bileşik ve süregelen bir travma, çünkü. Ve tekrarlısam, siyasî ve toplumsal fiil ehliyetini sakatlamış bir travma. Onun için, akıldan çıkmıyor – çıkmamalı.

Bir 12 Eylül Yazısının İlk Cümlesi ya da Kuşaklar, Sesizlikler, Kederler

GÖZE ORHON

12 Eylül hakkında bir yazının ilk cümlesi ne olmalı?

Bu yazı boyunca, yaşananın ve onu yaşayanın ağırlığını hep sırtımda duyarak konuşacak olsam da, 12 Eylül'den iki yıl önce doğmuş biri olarak, 12 Eylül üzerine konuşmaktan bir parça çekindiğimi itiraf ederek başlamalıyım. Belki böyle bir çekincenin kendisi üzerine de düşünmek gerekiyor ama... Kendi evrenimin mütevazı sınırları içinden söylersem; en başta sorduğum soruya bir cevap bulmak, işte biraz da bu yüzden benim için zor.

12 Eylül üzerine iki saha çalışması yapmış, derslerde kendini tekrar etmek pahasına 12 Eylül'ün bu memlekete ne yaptığını anlatıp duran, taşralı, orta sınıf bir memur ailesinin standart sayılabilecek biyografisinin içinde 12 Eylül'e dair çocukluk anılarını nedense epeyce iyi hatırlayan, ama belki en önemlisi, kendim de dahil olmak üzere siyasetle erken yaşlarda, sahada ve gönülde tanışıklığı olmuş akranlarımla, arkadaşlarımla 12 Eylül'ü ceplerinde her daim sızılı bir tecrübe kesesi gibi taşıdığına şahit olmuş biriyim ben.

12 Eylül'ün kolektif belleği üzerine yazdığım doktora te-

zimin girişinde, 12 Eylül'e dair ilk anımın bir subay eşi olan ilkokul öğretmenimin Kenan Evren'i henüz 7-8 yaşlarında olan bizlere müşfik ve tanıdık bir akrabamız gibi anlattığından bahsetmişim. Bir de 1987 seçimlerini yaşadığımız taşra ilini ve aile çevresini turuncuya boyarken¹ annemle babamın Turgut Özal karşısında alınacak tavırla ilgili didişip durduklarını. Bu didişmenin, Adalet Parti'li, Yassıada görmüş bir bürokrat olan bir babanın oğlu ile öksüz ve yetimliğine karşın genç Cumhuriyet'in kendisine vaat ettiği "hâkim olma" (hem bir meslek hem de bir yaşam biçimi olarak) imkânı karşılığında Kürt olduğunu inkâr edip Atatürk'e, Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet Halk Partisi'ne iman etmiş babanın kızı arasında cereyan ettiğini biraz daha büyüyünce anladım. Daha önemlisi, annem ve babam arasındaki bu gerilimin, 12 Eylül bedeninde, yaşadığım ülkenin tarihinin de bir özeti olduğunu, tabii. Bambaşka bir anıyı çekip çıkararak ise, resmî adıyla, 12 Eylül'ü yaşamamış kuşakların 12 Eylül'ü nasıl hatırladığını anlamaya çalıştığım, gönül gözüyle bütün bir gençliğime, gençliğimize (s)inmiş 12 Eylül melankolisini, belki nostaljisini deşip durduğum, ilkinin üzerinden on yıl geçmesinden sonra yaptığım bir başka saha araştırması oldu.² Ama 12 Eylül üzerine bu yazıyı yazarken, geçmişte

- 1 1987 genel seçimlerinde ANAP % 44 oy almış Kayseri'de. Belleğim beni yanıltmıyorsa, oturduğumuz ana caddeye boydan boya sarı-turuncu ANAP bayrakları asılmıştı ve o seçim Kayseri'yi sahiden de turuncuya boyamıştı. Artık ANAP'lı olma fikrine iyiden iyiye tav olmuş yakın bir akrabamızın ailedeki küçük çocuklara turuncu giydirip hepimizi evin balkonuna doldurduğunu, birkaç metre önümüzden geçen seçim otobüsüne el salladığımızı hatırlıyorum.
- 2 "Geçmişin Ağırlığı: Türkiye'nin 12 Eylül'ü" başlıklı doktora tezimi, 2008-2013 yılları arasında Yükseköğretim Kurumu bursuyla Essex Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde tamamladım. Tezin dili İngilizceydi. En geniş haliyle, 12 Eylül'ü farklı politik aidiyetlerle deneyimlemiş grupların 12 Eylül'ü nasıl hatırladığı sorusunu cevaplamaya çalışan bir saha araştırmasına dayanıyordu tezim. Pratik kategoriler olması açısından, saha araştırmam sırasında görüşmecilerimi üç gruba böldüm. Böylece 12 Eylül'e ilişkin kolektif çerçevelerin de gruplar içinde nasıl inşa edildiğini görebildim. 2010 yılında, 12 Eylül öncesinde büyük kısmı örgütlü solcu/devrimciler, tamamı örgütlü ülkücüler ve o dönem her-

bekleyip duran bu büyük gedige bilgiyle değil, sezgiyle yaklaşabildiğimi hissediyorum. O yüzden benim için bu yazının ilk cümlesi, bir hikâyenin son cümlesi olmalı. Kardeşimin kaybolduğu günün hikâyesi.

Mehmet'in bir akşam kayboluşu

Bir erkek kardeşim var, adı Mehmet, benden üç yaş küçük. Ben en fazla sekiz, o da beş yaşlarında olacak. Hava karardıktan sonra dışarıda köpeklerden başka kimsenin kalmadığı bir taşra ilinde, beş yaşında bir çocuğun akşam eve gelmediğini düşünün; epey sarsıcı. Evin içindeki koşturmaca-dan ziyadesini hatırlamıyorum. Korkunç bir telaş, biraz kızgınlık belki. Öyle polisin falan işe karışmasına gerek kalmadan kapı çaldı. Gelen Mehmet, belki henüz bir metreye ermiş boyuyla, tek başına. Babamın daha da kendinden geçtiğini hatırlıyorum. Çocuk salimen eve gelmiş gelmesine, ama nasıl? Bu sorunun peşine düşüyor; “Oğlum eve nasıl geldin?” “Oğlum nereye gittin?”, “Oğlum evin yolunu nasıl buldun?”. Mehmet'in anlattıklarından anladığımız, çocuk adımıyla evin epey uzağına gitmiş olduğu. Yetişkin adı-mıyla bile yürünmeyecek kadar uzağa. Arkadaşını bırakmaya. Arkadaşının evine girip Mehmet'i oracıkta bıraktığını bir de. Mehmet'in o taşra ilinin en işlek caddelerinden birinde beş yaşında haliyle kalakaldığını. Birinden yardım istediğini, yardım istediği insanın, isteğini ikiletmeden, Meh-

hangi bir politik gruba aidiyeti olmayan toplam 29 kişiyle görüşmeler yaptım. 2020 yılı içinde ise, 12 Eylül üzerine ikinci bir saha araştırması yaptım ve sonraki kuşakların 12 Eylül'ü nasıl hatırladığını anlamaya çalıştım. Bu kez, bir önceki araştırmadan farklı olarak, bütünüyle keşfetmeye dönük bir hevesle yola çıkmadım. Zihnimi meşgul eden daha sınırlı, ancak daha belirgin bir soruydu; yani, 12 Eylül belleğinin sonraki kuşakların solcu/devrimcilerine bir tür kolektif nostalji olarak devretmiş olup olmadığı. Bunun için de 1970-1999 yılları arasında doğmuş, kendini solcu/devrimci olarak tanımlayan on yedi kişilik bir grupla görüşmeler yaptım. Halen bu araştırma üzerine çalışıyorum.

met'i tarif ettiği adrese getirdiğini. Mehmet'in adresi nereden bildiği, bizimkinin bu adresi tarif etmeye, berikinin anlamaya ortak dili nereden bulduğu muamma. Babam sonunda meşum soruyu soruyor: "Nasıl güvendin de beni eve götür dedin oğlum?" 1980'li yıllarda sağcısı, solcusu, futbolcusu, hiçbir ebeveynin itibar etmekten kaçınmayacağı bir cevap verdi Mehmet, bilmeden: "Bir abiye sordum, beni eve götür dedim. Abinin elinde kitaplar vardı. Abi dayıma benziyordu" Yıl 1986.

Mehmet hangi dayımdan bahsediyordu, bilmiyorum ama bizde özü, üveyi, dayılar solcu. Çocukluk imgeleminde, biri kitaplarla dolu bir odanın içinde kaybolmuş, çok sevilen ama yaklaşılamayan bir adam, diğeri Mehmet bu hikâyeyi anlattıktan iki sene sonra, gencecik, benim şimdiki yaşımda, öldü; 12 Eylül'le öyle ya da böyle ilişkili olduğunu bildiğimiz ama dönemin ruhuna uygun, muamma bir kederin bedeni olarak. Ama bana sorarsanız, bu minör hikâyede, dayıların hikâyesinden daha çarpıcı olan, beş yaşında bir çocuğun elinde kitap taşıyan bir insanın güvenilir olduğu fikrine, kanaatine, belki en kaba haliyle, güdüsüne nasıl sahip olabildiğidir. İşte bu sorunun cevabı bizde, 12 Eylül'dür. 12 Eylül, bu ülkenin kolektif vicdanında, karanlıkta bile, elinde kitap taşıyan genç insanlara güvenilebileceği hissidir. Benim için 12 Eylül üzerine yazılmış bir yazının ilk cümlesi, işte budur.

Solcu dayılarımızın bıyıkları, kalın çerçevesi, kemik gözlükleri

Dayılarımızın başlarından hangi badirelerin geçtiğini bilmezdik, ama çocuk halimizle, kalın, koyu renk bıyıklarından, kimi zaman yersiz ciddiyetlerinden, inatla odalarına ya da evlerine kapanmalarından, şenlikli aile hallerinin içinde-